

ספר ראבי"ה

הוא

אבי העזרי

לרבינו אליעזר בן רבינו יואל הלוי ז"ל

למסכתות

חולין, זבחים, מנחות (הלכות ס"ת, מזוזה, תפלין וציצית)
והלכות אזהרת כהנים, בכורות ונשיאת כפים

יו"ל לראשונה

עפ"י כתיבד בית הדין דלונדון וכ"י אחרים
עם הגהות ומראי מקומות

על ידי

דוד באאמורר הרה"ג ר' שריה שליט"א דבליצקי

דכריתות (ד ב) אמר רבא ג' כריתות האמורות בדם למה אחת לדם קדשים ואחת לדם חולין ואחת לדם כסיוי. פי' דם חיה אע"ג דלא מכפר מרבין ליה. אמר רבא חמשה לאוין בדם למה אחת לדם קדשים ואחת לדם חולין ואחת לדם כסיוי ואחת לדם התמצית ואחת לדם האיברים. פי' כגון שנשחט מהם בלא מליחה¹¹. ודם הטחול ודם הכליות ודם הלב הבלוע בבשרו ונסחט מהן בלא תעשה, ומיהו הכנוס בלב בהמה בכרת דמעלמא אתי ליה. ועד שלא פירש הדם מן האבר מותר לאכלו ח¹². כדאמרינן במנחות (צט ב) הבבליים אוכלים אותו חי, ובפרק מפנין (שבת פכה א) גבי בשר תפל אמרינן נמי הואיל וראוי לכוס. ודם מהלכי שתיים שפירש כגון דם שעל הככר גוררו, כדאיתא בדם שחיטה (כריתות כב א) ובפרק אע"פ (כתובות ס א). ואמר רב (כריתות כא ב) דם דגים שכינסו אסור, אי נמי מכונס מעצמו, ואין בו קשקשים אסור מדרבנן דחשדי ליה כאוכל דם בהמה.

ואסור¹³ לצלות הכבד עם הבשר בשפוד אחד לא למעלה ממנו ולא למטה מן הבשר שפעמים העלין נשפל כיון שאינו נצלה כמו בימי חכמים שהיו צולין אותו בתוך התנור. ואת¹⁴ הכנתא אסור לבשל בקדירה (או) [אף] אם נמלחה כדין בשר. ורבי יהודאי גזר כן משום סורייק¹⁵ סומקי דאית בה שגידיים דקים יש בהם ואי אפשר להוציאם. ולא ידענא מאי שנא מטינוגא¹⁶.

ואסור לבשל בשר תרנגול ועוף אם לא שימלחנו כבשר בהמה וצריך להוציא כל המוח שבראש מפני הדם שבקרום¹⁷. ובשם רבינו יעב"ץ ובשם רבינו זקיני (סי' דפא) ראיתי חתיכה ומלחיה (צג א), דווקא בגידין שהן קשין צריך חתיכה אבל קרמי דמשום דם שהן רכים אפילו לא חתיכה שפיר דמי רק שמולחו יפה יפה שיצא הדם. ואמרינן לגבי מזירקי (שם ב) חתיכה ומלחיה אפילו לקדירה שפיר דמי. ואם נתבשל בתוכו נראה דצריך לשער אם יכול לבטל בחתיכה שהיא בתוכו¹⁸ בס' מותר, ואם לאו צריך לשער בכל החתיכות בס' כי נעשית נבילה ואוסרת הכל. ודם ובשר שני מינין הן¹⁹. ובתשו' ר"ח²⁰ כתוב כל דבר שהוא אסור משום חלב אין לשנות ולחלק בין צלייתו לבישולו ואיסורן שיה כאחת. אבל כל דבר שאסור משום דם לבשל אסור ולצלות מותר.

11 דבלא נסחט שרי כדלקמן. וע"י מליחה אינו עובר כדלעיל.

12 עיין לקמן סי' אלף וקכב.

13 כ"כ רש"י קיא א ומבואר לקמן ס"ס אלף וקיא.

14 וכ"ה בה"ג ד"ו דקל"ג רע"ג. והובא גם לקמן סי' אלף וקכא ושם גריס רבינו בדברי הגאון שאם מוציא השורייקי מותר. ולפנינו בה"ג ליתא זה. (ומכאן העתיק באו"ז סי' תעה). ולקמן סי' א וקא הביא רבינו כן בשם רב האי עי"ש. וכ"ה בשו"ת לרה"ג שבתורתן של ראשונים ח"ב עמ' 39. וכ"ה בהגמ"י ד' קושטא מא"א ספ"ו. ועי' גם בעיטור הכשר בשר ד"ד ע"א ובפרדס עמ' קסו. 15 בה"ג ואו"ז, שורייקי.

16 כנ"י שיבוש. ובכ"י"א ובס' האסופות סי' קנה: מטיגינה. ובאו"ז: משומניה. ועי' לקמן סי' א וקא בדברי רב האי שלטגנה מותר אחר ניקורה. ואולי ע"ז קאי. וצ"ע.

17 ב' הדינים מקורם בסדרש"י שם. והדין האחרון ברוקח ר"ס תט וכ"כ רמ"א סי' סח סע"ד. ועי' ש"ך סי' עא סעק"ז דה"ה בעוף.

18 נדצ"ל שהוא בתוכה. (ובכ"י"א חתיכה שהיא בתוכו).

19 וכ"כ בהאורה עמ' 134: בשר ודם פשיטא ליה דשני מינים הם. וכ"ד הש"ך סי' סט ס"ק נו.

20 תשובה בלשון זה בקיצור בתשו' רב נטרונאי שבתורתן ש"ר ח"ב עמ' 20, וביתר קיצור בתשו' ג

ומאריך בלשונו עד לבסוף דקאמר חמשה²¹ קרמי נינהו תלתא משום תרבא ותרין משום דמא (צג א), אותן דמשום חלב החלב מפעפע בכל הבשר ובלוע הבשר את החלב ואסור וכן ג' גידין שהם משום חלב (שם), אבל קרמי וחוטי דמשום דם שואב האור את הדם בעת צלייתו ומותרין כדאמרינן בפרק הזרוע והלחיים²² ולא היא אלא אגומרי שרי ליה מישב שייב לדמא ואי בשפודא מנח ליה מידב דייב ואי בקדירה שרי ליה כד פסיק ומלח ליה שפיר דמי, הילכך כל דבר שהוא אסור מחמת דם מותר לצלי וכל שהוא אסור משום חלב אסור בין לצלות בין לבשל. ויש מרבתי שדקדקו מדלא הזכיר הגאון הפרש בצליה בין חתכיה ללא חתכיה ש"מ דדוקא לעניין בישול בעינן חתכיה, וכך פסק זקני (סי' דעב). ובהלכות גדולות (ה' :גכ דק"ב ע"ג) נמי כתב (הכי) [הני] דמשום תרבא אע"ג דחתכינהו ומלחינהו אסירי [ו] אי טוינהו [נמי] אסירי²³, ולגבי טויה לא הזכיר חתכיה²⁴. ולפי סברא זו אומר אני אף במליח שאינו נאכל מחמת מלחו²⁵ שהוא כרותח דצלי (צז ב) לא היה צריך חתכיה, וא"כ לדברי האומרים שאין בשר יוצא מדי דמו להתירו לקדירה אם לא במליח שאינו נאכל מחמת מלחו²⁶, א"כ למה הצריכו לקדירה חתכיה ומלחיה. לכך נ"ל אע"ג דלא הזכיר הגאון אפילו הכי בעינן נמי לצליה חתכיה שיהא מקום לדם לזוב. ודאי אומר אני מדלא אמרו חכמים לחתוך בשנים ושלשה מקומות, באיזה מקום שנחתך סגי ואפילו בחד מקום סגי, ואם נקב המיזרקי דרך השחיטה כששחט לר' יהודה דאז חמים דם ונפיק דם, ולרבנן אפילו לאחר ששחט ונתקרה סגי בהא, כדאמרינן בפרק השוחט (כח ב) לא אמר ר' יהודה אלא בעוף הואיל וצוליהו כולו כאחד. ואי לקדירה נמי שרי בכי האי גוונא רק שימלחם לקדירה כדינו ולצלי כדינו דלא עדיפי משאר בשר שצריך מליחה. והאי דנקט הואיל וצוליהו כולו כאחת, משום דסתם לקדירה חותכו לבתר שחיטה הילכך לא בעי נקיבה בשעה שחיטה דסגי ליה בחתכיה דלבתר שחיטה, וכן דבר שהוא רגילות שותכין ופוסקין לגמרי לשנים כגון הכתף מן²⁸* הרגלים הנמכרים עם הראש בשעת הפשט אע"ג דקריר סגי בהא לר' יהודה נמי אם לא נקב בשעת שחיטה. [ו] אין דרך בזמן הזה לצלותו כאחד עם ראש הילכך ברור הוא כי נחתכו המיזרקי לגמרי ושרי. וקיימא לן כר' יהודה כדאמ' (ברכות ח ב) הזהרו בוורידין כר' יהודה. אך בידא ולועא שנחתכין בתר דקריר לא סגי בנקיבה לר' יהודה דדרך נקב קטן לא יצא כשנתקרה, אבל היכא שנחתך לגמרי לשנים אפילו לר' יהודה נפיק דמא ואפילו בתר דקריר כדאמרינן לא אמר ר' יהודה (אלא בעוף), פירוש דסגי²⁷ בנקיבת הוורידין, אלא בעוף הואיל וצוליהו כולו כאחת אבל בבהמה הואיל ומנתחה אבר אבר לא צריך נקיבה בשעת שחיטה,

אסף תרפט עמ' 134, והובא בעיטור ד"ד ע"ב וברא"ש סי' ז בשם רב עמרם, וכלל זה וראייתו בראב"ן סי' רפא. ועי' לשון הרמב"ם פ"ז דמאכ"א ה"י.

21 לשון הגמ' צג א.

22 עי"ש קלג א. ולפנינו לא נזכר שם גומרי, ובדף צג ע"ב איפליגו בהך אמוראי.

23 ג' תיבות אחרונות מכי"א.

24 וכ"ד הגאונים בטור ר"ס סה.

25 עד מלחו דלהלן נשמט והשלמתי מכי"א.

26 עתוס' קיב א ד"ה הנ"מ. ועל קושית רבינו עתוס' צג א ד"ה חתכיה.

27 לכאורה נדצ"ל, דבעינן נקיבת" והראיה רק דמועיל חיתוך בבהמה.

שכיון שמנתחו לשנים אי אפשר שלא יצא הדם במליחה אפילו כי קריר. והאי דנקט אבר אבר, לא שצריך שתי חתיכות אלא בחדא נמי סגי אך כיון שמנתחו אבר אבר אי אפשר שלא יתכנו לכל הפחות פעם אחת, והיינו דאמרי' (צג ב) חתכיה ומלחיה אפילו לקדירה שפיר דמי, ואפילו ר' יהודה נמי מודה בהא אע"ג דקריר. ותיקונו הכי אפילו לכוונחילה. והיכא שצלה בלי חיתוך כלל עם הגיד שביד או עם המיזורקי נ"ל דסגי בקליפה לפי אומד פיעפועו, ובכבש שדמו מועט (ו) יזרוק רק הגיד כי הגיד יחשב קליפתו, כי הגיד שביד וגיד המיזורקי אין בהן איסור אלא מפני הדם הכנוס בהם דהא חתכיה ומלחיה אפילו לקדירה שפיר דמי. וקרום המוח צריך לחתוך מעט וצוליהו. ויש אומ' שהוא רך ואינו צריך חיתוך, ודבר זה אין נ"ל שכיון שהתלמוד (שם א) דימה קרמא דמוקרא ודביעי [ו] לגבי אומצא דאסמיק אמרינן (שם ב) וכן ביעי וכן מיזורקי, דינם שוה ואם נחתכו שלשתם ולא ניטלו כולן לגמרי ומלחינהו שפיר שרו אפילו לקדירה. ואע"פ שנקב יורד מן המוח לשדרה צריך חיתוך קרום של מוח כיון שלא נגע בקרום לחותכו איך יצא הדם הלא נבלע בקרום, דלקדירה בעינן תרווייהו חתכיה ומלחיה כדפי'. ורש"י²⁸ פסק שלצלי צריך מעט למלוח ואי לא מלחיה כלל אסור. ורבינו יב"א מתיר. והא דאמרינן בביצה (יא א) ושוינ שמולחין עליו בשר לצלי, היינו משום טעמא בעלמא שיטף ונטעם בכך. ובפרק הקומץ רבה (כא א) לא גרסינן בספרים הישנים וכן לצלי אלא וכן לקדירה²⁹.

חורוני לענין ניקור. וצריך³⁰ שיקח כל החלב שעל הכליות ושלמטה מן הכליות והחלב שבעצמות ולא ישאיר אפילו כשעורה אחת של חלב. ובכזית חייב וחצי שיעור אסור מן התורה כר' יוחנן בפרק בתרא דיומא (עג ב). וטבח³¹ שנמצא אחריו אפילו בב' וג' מקומות בין כולם כזית חלב מלקין אותו ומעבירין אותו מאומנתו עד שיקבל עליו דין שמים ויתקן עוותו ואם נמצא אחריו במקום אחד כשעורה מעבירין אותו ולא מלקין. והטבחים נאמנים על גיד הנשה לחטט אחריו כר' מאיר (צג ב) דאנשויה לר' יהודה וגבי עובדא דבר פיולא³² משמע נמי דכר' מאיר עבדינן. וגיד הנשה בלא שומנו ובלא קנוקנות נמי אסור דעץ [הוא] והתורה חייבה עליו (צג ב). והילכתא אין בגידין בנותן טעם (צט ב) לאסור מה שנתבשל עמו. והני מילי בלי קנוקנות ובלא שומנו. וכן בצלי זורק הגיד והשאר מותר. וצריך ליטול הפנימי והחיצון³³ בירך ימין ובירך שמאל³⁴. וגיד הנשה אינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף³⁵. וכל זמן שלא מצאנו אחרי הטבח דבר חשד סמכינן עלייהו דעד אחד נאמן באיסורין. וגרסינן בפרק עד כמה (בכורות 5 א) ההוא טבחא דהוה חשו, לזבוני תרבא דאטמא במר כנתא, פי' חילוף כנתא, כמו מר קוליס

28 פסח' עד א ד"ה האי מולייתא וחולין צג ב ד"ה תלייה. וכ"ה בהאורה עמ' 132 ובסדרש"י עמ' 288.

29 וכ"ה לפנינו שם. ועי' תוס' שם ובדק"ס שהביאו גי' דוכן לצלי.

30 עד ובכזית מקורו מספרי רש"י עי' הערה 1.

31 צג ב. והובא פסק רבינו באו"ז סי' תמח עי"ש ומשם בהג"א סי' טז. (וכדברי רבינו בראב"ן עי"ש סי' רפב, דלא כהגהת אב"ש). ומה שמובא בהג"א וביש"ש סי' טז אריכות דברים מראבי"ה ואינם לפנינו, הן דברי האו"ז שכתבם אחרי דברי ראבי"ה.

32 בכ"א פילי. ולפנינו צו א: פולי.

33 צא א. 34 משנה בר"פ. 35 שם.

פי' חילוף שבח שמכנה לע"ו, וא"ר במר כנתא³⁶, קנסוה רבנן לזבוניה אפילו אמגוזי וכי' דמפ' התם דבמילתא דאיסורא קנסינן ליה.

והמנקר³⁷ ישבר ראש העצמות שבירך וינקר הקנוקנות והגיד הנשה כולו עם שומנו ויטול הגידין שבצנקרון. ויטול החלב והקרום שעל הקיבה דאקשתא ודאייתרא עד אורך אמה מן המעי של הקיבה דאגן בתר בניי בבל גרירינן דלא אכלי ליה³⁸. והטבח יפרידנו בנחת מן הכנתא שלא ינתק בכח וישאר ממנו עם הכנתא. ויטול גם החלב והקרום שעל הטחול ושעל כרס כולו³⁹ ושעל המסס ובית הכוסות. וישלוף הגידין שבתוך הטחול [שהן]⁴⁰ משום חלב. ויטול הקרום והחלב שעל הכסלים. והחוטים שבתוך הכסלים בכסל הימין שלשה ומתפצלים כל אחד לשנים, ושני חוטים בכסל השמאל וכל אחד מתפצל לשלשה, סך כולו י"ב חוטין. ואי שליף להו אדחמימי משתלפי ואי לא בעי לחטוטי בתרייהו. ויטול הקרומין שנים שעל הכליות. והקרום שעל חצר הכבד של צד הכבד מפני שהחלב המכסה שוכן עליו וע"פ שאינו מוזכר בתלמוד בכלל ה' קרמי. ואותו הקרום שעל חצר הכבד כלפי הריאה אין בו איסור ונהגו ליטול כולו דלא ליתי למיטעי. ויש⁴¹ שנוטלין באצבע שבכבד ומפרשים יותרת הכבד (ויקרא נ טו) פולציר בלע"ז⁴² ומשום שקרב למזבח נוטלין אותו, ויש תרגום שכתב בו חצדא דכבדא בדל"ת⁴³, ואין נ"ל ואע"פ שקרב (כאן) [כיון] שאינו חלב מותר⁴⁴. ויטול⁴⁵ החוטין שתחת הידים כולם והחוטים שיש בראש שתחת הלשון ושבצואר שהם משום דם. וכל אילו אסורין משום כל חלב וכל דם לא תאכלו ולא נתפרשו אלא מדברי חכמי התלמוד (צ א).

וכל מה שאסור בבהמה אסור בחיה לבד מן החלב הקרב לגבי מזבח ושבא מכחם שמותר. וצריך לנקר בחיה החוטין שהם משום דם וקרמי דרמא וגיד הנשה ושומנו ולחטט אחריו ובצנקרון וכן למעלה עד כנפי העוקץ שקורין הנק"א ובכל אילו מנקר הכל כמו

36 נדצ"ל: וא"ד (— ואית דגרסי) במדכנתא. או: במר דכנתא. ע"ש ברש"י וברגמ"ה. ולפנינו שם קנסייה רבא. וכבספרנו כן לקמן סי' אלף וקנד.

37 עד סוף הדיבור הועתק בסתמא באו"ז סי' תמוז ומשם בהג"א סי' ומשם בעיקרו בב"י ורמ"א סי' סה סע"ח. ונראה שמקור הדברים בהאורה עמ' 227. ועי' גם רוקח סי' תמט.

38 נא א ורש"י שם.

39 באו"ז והג"א: ואף שדבוק בו לגמרי יטול. וליחא גם בהאורה. ובמרדכי סי' ר תרכג למד מהלשון, "ושעל הכרס כולו" דרבינו ס"ל שחלב שתחת הפריסה (הוא הדבוק לכרס) אסור. ועיין לקמן סימן א וקכח מחלוקת רבינו אפרים ורבינו יואל בזה.

39 * כ"א. 40 הובא לעיל עמ' סט ע"י"ש. וצ"ל, "האצבע".

41 והוא פי' הערוך ע' אצבע. ואצבע הכבד היא חתיכת כבד קטנה הנכפלת על הכבד. יראים השלם סי' מז ע"י"ש. ועי' גם במרדכי רמז תרס. (ומש"כ, "ומפרשים" צ"ב דהרי אצבע הכבד ודאי קרבה, עי' תמיד לא א, וא"כ אין האוסרים אוסרים מפני שמפרשים כך. ועי' פי' הרא"ש שם). והכלל דמה שקרב ע"ג המזבח הוא האסור, בתו"כ שמביא רבינו בסוף הסימן. ועי' תוס' צב ע"ב ד"ה אמר וברא"ש.

42 לפנינו חצו"א. וחצדא הוא תרגום קציר, וכן' מפני שהאצבע כדבר הנקצר.

43 וכ"ה באו"ז שם בשם ר"י שיריליאון לענין שומן שעל היותרת (ודבריו שם שלא כדברי היראים ס"ס מז). ודברי רבינו באו"ה כלל כ ס"ג.

44 מקורו מספרי רש"י דלעיל.

בבהמה. וכן השיב רבינו יצחק הלוי לרש"י⁴⁵. ואיסור שומן הגיד החמירו בו כשל תורה כמו ששינונו בפסחים (פג ב) ומייתיה לה בפירקין (צ ב) העצמות והגידין ישרפו לששה עשר ואמר רבינא לא נצרכה אלא לשומנו, ואמרינן (ערובין נא ב) הוזהר בדברי סופרים מדברי תורה שדברי תורה יש בה עשה ולא תעשה והעובר על דברי חכמים חייב מיתה, לפיכך ראוי להחמיר, ואיל וצבי וכל החיות שוין (במקורם) [בניקורם].

(צב ב) חוטין שבחלב אסורין ואין חייבין עליהן כרת. ולובן שבתוך הכוליא המחופה בבשר הכוליא מותר דר' אסי גאים ליה ואמרינן כוותיה דר' אסי מסתברא דא"ר אבא אמר רב יהודה אמר שמואל חלב שהבשר חופה אותו מותר אלמא שעל הכסלים אמר רחמנא ולא שבתוך הכסלים הכא נמי שעל הכליות [אמר רחמנא]⁴⁶ * ולא שבתוך הכליות⁴⁷. ותרבא דקליבוסתא ודתותי מתני שהוא הלונבילש⁴⁸ אסור דבהמה בחייה פרוקי מיפרקא. וחוטין שבעוקץ⁴⁹ אסורין. וגם ג' גידין שבאליה⁵⁰ אסורין אחד ממוצע בין השנים אסור. וריש מעיא באמתא בעיא גרידא. חמשה [חוטין] הוו, דטחלי דכפלי ודכולייתא משום תרבא, דיא דלועא משום דמא. והקרום שעל הסחול כנגד הדד בכרת והשאר כולו אסור ואין חייבין עליו וקרום העליון שעל הכליות בכרת והתחתון אסור ואין חייבין עליו.

(צג א) ביעי חשילתא⁵¹ רב ורב אסי חד אסר משום אבר מן החי וחד שרי א"ל ר' יוחנן לרב שמן בר אבא הני ביעי חשילתא שרו ואת לא תיכול משום שנא' אל תשוש תורת אמן.

(צד ב) אומצא דאסמיק חתכיה ומלחיה אפילו לקדירה שפיר דמי תלייא בשפודא מידב דייב אותביה אגומריה פליגי בה והילכתא⁵² מישב שייב ליה וכן ביעי וכן מיורקין. ובפרק כיצד צולין (עד ב) אית' נמי ובתשובות פרישית לה⁵³. רישא בכיבשא⁵⁴, פי ברמץ. ויש גורסין בכובשא⁵⁵, אפילו בלא רמץ. אותביה אבית

45 הובאה בלשונה באו"ו ר"ס תמד (ומשם בהג"א), בשע"ד סי' צ ובמרכי ריש פירקין. ומשמעותה שאיסור שומנו גם בחיה וכן מפורש באו"ו שם בתשו' ר"י ב"ר יהודה. ומהמרכי הובא ברמ"א סי' סה סע"ה. *45 כ"א.

46 עי' לקמן סימן אלף וקכח עמוד קסז.

47 עי' לעיל סימן אלף וצ עמוד צו.

48 והיינו הנק"א כפירש"י, ולא אליה, דחוטי האליה נמנין להלן (עיין הערה דלקמן). ועד, וריש מעיא" כלשון ראב"ן סימן רעט שהובא לעיל עמ' צה.

49 ניקור האליה לא נזכר להדיא בגמ', ונזכר ביראים סי' מז וכתב דהיינו חוטין שבעוקץ. (וכ"פ רבינו חננאל בעיטור ד"ח ע"א). וכן נזכר בסה"נ שבטור: ומוציא ממנה חוט שמתחלק לשנים. עיין ב"י סי' סד. וכן נזכר בתשוה"ג להלן בסוף הסימן.

50 כ"א: השילייתא. ולהלן: דשוליייתא.

51 כגירסת ר"ף (ורק"ס). ולפנינו בגמ' כאן ליתא והילכתא מישב שייב לה. ואיתא בפסחים.

52 לעיל בפסחים סי' תקד כ' רבינו הל' או"ה וכו' פירשתי בשחיטת חולין.

53 וכן רש"י אחר שהביא כיבשא פי' כבשא הטמנה. ועי' מתורגמן שכבישא הוא לש' הטמנה. וכן בכ"א: רישא בכבישא וכו' וי"ג בכבישא.

54 ובשע"ד סי' צא במקום בכובשא, בכבש"ן. ועי' ב"ח ר"ס סח ודברי חמודות סי' יד אות נט. ושני הפי' הנובעים מהגירסאות בפירמ"ה ובמאירי.

השחיטה מידב דייב אצדדין מיקפא קפי ואסיר אנחירה אי דץ ביה מידי שרי ואי לא אסיר. וצריך שינעץ בו עץ דק שיהא מקום לדם לזוב לחוץ⁵⁵.

ואם מלג ברותחין בכלי ראשון הראש והרגלים עד שלא נקדם ומלח (בלא) [כל]⁵⁶ צידיהן אסורין. וההיא דסוף פרק המביא כדי יין (ביצה 6 א) דמשמע דמולגין, כשתקנה כדפרישית⁵⁷, אי נמי בכלי שני. וכן צריך לפרש הא דתניא בסוף פרק הזרוע והלחיים והקיבה (פ"ד ב) מקום שנהגו למלוג בעגלים לא יפשוט את הזרוע וכו', ועוד י"ל דעגלים עורן רך ונכנס בהן המלח. וכי⁵⁸ מחרך להו בשלהבת נהגו להדיח [ו]למלוח בית השחיטה ולהשהותה במלח ושוב מדיחין אותה והדר מחרכין מפני חשש שלא ימהר לצלות שמה ובתר (חתיכה) (חריכה) מנקרין אותה וחוזרין [ומולחין] כולו ומדיחין אותה ולבשלו בקדירה. ואין לחוש מפני [טעמא]⁵⁹ שנמלח כבר בית השחיטה והשאר לא נמלח. שהרי בכלי מנוקב דמא משרג שריג (קיא א). וכן בעופות הנמלגין יש שמולחין בית השחיטה קודם מליגה ונוטלין המיזרקי ואחרי המליגה חוזרין ומולחין כולו. וטעם אחד לשניהם. ויש שקוצצין כל הצואר, ויש שמדיחין רק את הצואר ונוטלין הוורדין ומושיבין⁶⁰ העור על גביו שאינו נגלה וקושרין אותו יפה ומגעילין וזה וזה ניהוג יפה.

בתשובת הגאונים⁶⁰ נ"א גידים יש שאסורין בבהמה וסימניך אל תאכלו ממנו נ"א. כ"ה בצד ימין⁶¹ וכ"ה בצד שמאל ואחד באמצע האליה, ב' [בראש]⁶² בצד אחד וג' במיזרקי מצד אחד וג' בזרוע וג' שמתפצלין (לשני עשר) (לב' ב') בכפל שהן ו' וג' באליה שהן הפרשות, ב"ת בשופי וג' בצנקרון וב' בכוליא ובזכר חוט אחד בשמנונית שבסוף הכפל ובכחל א', הרי כ"ה בצד אחד וכן בצד השני, ואחד של העוקץ. ובעיני אין מכוון החשבון הזה⁶⁴ כי עם ג' של האליה הוא כ"ה, והאליה אינה נמנית לשני צדדין⁶⁵. וחוטין שבכפל נמשכין משם עד תחת החזה, כך פי' רבינו שלמה. לכך צריך לחטט שמה לקונים רק הלפנים⁶⁶ של הבהמות והכבשים. ומקום⁶⁷ שלא נמצא שם מלח

55 הובא באו"ז סי' תמח דס"ד סע"ב.

56 הגהתי מסברא. 57 לעיל סי' תשפז.

58 ע"י ב"י סי' טח ד"ה כ' המרדכי וברוקח סי' תכג. *58 כ"א. 59 כ"א ומושכין.

60 הובאה לעיל סי' אלף וצ ובאו"ז ס"ס תמט. ובקצרה ברוקח ס"ס תט ומשמ בב"י סי' סה ע"י"ש. 61 עפ"י כ"א. ובכ"ל, בצד זה וכ"ה בצד זה.

62 וכן לעיל (אבל באו"ז ליתא) ואזיל ומפרש כ"ה בצד אחד.

63 כן לעיל ובאו"ז. ובכ"א: לכ"ב. ונשתבש מ—ב'ב'.

64 בכ"י: השבעה. וט"ה. ובכ"א: הו'. ומעתיק פתרו בטעות לשבעה.

65 צ"ע דלכאורה ג' דאליה כאן אין הכונה לאליה דונב, שהרי אומר, "שהן הפרשות", אלא אליה היינו הנק"א, וכמו דפירש"י בדף נד ע"ב עצם האליה (שבה הקולית) שקורין הנק"א. ועוד שהרי אמר הגאון קודם לכן, "ואחד באמצע האליה" ושם כוונתו לאליה דונב ומפרש דעוקץ היינו אליה דונב כיראים ור"ח. ולפי"ז אתי שפיר דג' של הפרשות היינו מב' צדדים.

66 וכ"כ תוס' שם וכן ביראים ס"ס מז. (בכ"א: האלפטים).

67 הובא באו"ז סי' תעז ומשמ בהג"א סי' מט ובכ"י ס"ס סט. והובא בראשונים שדרו ממתיתבא באתרא דלית להו מילחא וכו'. ע"י עיטור הכשר בשר ד"ד ע"ב ותוה"ב (בהג"ל איתא, "רמטוי פלגא" והוא מקור הטור ס"ס סט, ע"י יד אברהם לשו"ע שם), ס' הפרדס עמ' קסז וראב"ן סי' רפא. ונשנה גם לקמן ס"ס אלף וקמב.

כלל כתוב בשם רב היי גאון דהכי עבדינן מחתיך ליה לבישראל וצלי ואכיל ליה ואי בעי לבשולי בקדירה ליטווייה ברישא עד דדייב כוליה דמא והדר מצוי לבשולי בקדירה.

תניא (בסיפרי) [בספרא (פ' יז פ"י)] כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו פרט לבהמה טמאה ולחיה ולעופות. מניין לרבות את הכלאים ת"ל (או כשב או עז) [שור וכשב ועז] דברי ר' עקיבא וכו' פחות מכזית שאינו בכלל עונש יכול לא יהא בכלל אזהרה ת"ל כל חלב. ואפלוגתא דחצי שיעור מייתי לה בפרק בתרא דיומא (ער א). ומסיים בסיפרא אשה לה' אין לי אלא חלב תמימי שכשירין לקרב, חלב בעלי מומין מניין ת"ל מן הבהמה, חלב חולין מניין ת"ל כי כל אוכל חלב, אי"כ מה ת"ל אשה לה', חלב שכמותו כשר ליקרב יצא החלב דפנות שאין כשר לקרב. פירוש⁶⁸ שלא תאמר שומן וחלב הכל נקרא חלב והכשר ליקרב הוא האמור (ויקרא ג נד) את החלב המכסה את הקרב ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה.

והמכסה פרוש על ריש מעיא באמתא לכך צריך גרידא. ואע"ג דכתיב (שם שם ט) חלבו האליה תמימה וגו', אפ"ה שריא כדאמרינן בסוף פרק כל הבשר (ק"ו א) דבעינן דבר השווה לקרב בשור וכשב ועז, ועז לא קרב ביה אליה הילכך אע"ג דאקרי חלב שריא. (צ"ב ב) שולח אדם ירך לנכרי אע"פ שגיד הנשה בתוכה מפני שמקומו ניכר. ואפילו למאן דאית ליה (פסחים כב א) גיד הנשה אסור בהנאה, מותר ליתן לגוי ולמכור אגב בשר שבשביל הגיד אין תוספת דמים וטובת הנאה. ודמי להא דתנן (ע"ז ער א) יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כולו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו. ואין צריך לפרש חוץ מן הגיד כי ברור הדבר שאין נמכר לבדו ועץ בעלמא הוא אלא שהתורה חייבה עליו⁶⁹. ובמקום אחר פירש[תי] בתשובות בחיבור זה גבי מכירת טריפות (סי' תתקע"ג).

אלף וצ"ט

(צ"ד א) אמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת גוי. תניא היה ר' מאיר אומר לא יסרב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בר שאינו סועד וכו' אם בשביל כבודו מותר. (צ"ה א) תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב. גם זה הפי"י מבואר בתשובתיי. והך דקאמר רב (צ"ה א) בשר שנתעלם מן העין אסור פי' בסוף מסכת ביצה בחיבור זה (סי' תתכ"ב)². ועל ידי סימן או על ידי טביעת עין או בחיתוכא דישאל דמידע ידיע שרי אפילו לרב.

68 עיין לעיל הערה 43.

69 דברי רבינו הובאו באו"ה כלל כ סי' ה. ועיי' תוס' צט ב ד"ה והילכתא. וצ"ע.

1 בכי"א, גם זה פי' פירוש מבואר. ול"מ בספרנו.

2 בכי"א נוסף כאן ע"י המעתיק: וכתב בא"ו בטביעות עין אפילו עם הארץ נאמן. (והוא באר"ז סי' תנא).

בפרק התערובות (ובחים עד ב) כגון דאיערוב נקיבת הקוץ בדרוסת הזאב, התם מיירי שלא ניקב עד החלל כדרב הונא. וגבי מחטא דאישתכח בחיתוכא דריאה ובחיתוכא דכבדא (מה ב) לא מצריך תלמודא קורט דם משום דכולו מלא דם ואדום ואינו ניכר בו קורט דם כמו בבני מעיים שהם לבנים¹⁹.

ובשערי טריפות של רבינו שמואל בן חפני הכהן בתחילתו כתוב אמר עולא ישב לה קוץ בוושט וכו' וקיימא לן כאמימר דפסק חוששין לספק דרוסה, בזמן שנמצא בוושט קורט דם במקום הקוץ. זהו לשונו. משמע כדבריי (דכשירה) [דכשיש] קורט דם אז חיישינן שמא הבריא דאם אין שם (מים) [מכה] דם זה מניין. ונ"ל דדם כנגד חודו בעינן²⁰ אבל כשאין קורט דם לא חיישינן שמא הבריא, ומשמע דלמ"ד אין חוששין אפילו יש בחודו קורט דם, דפליג אפירוש רבינו שלמה. ואעפ"י שיש לומר שיש סביב הקוץ קאמר ולא נגד חודו²¹, דהשתא איכא למימר דלא פליגי, דעתי מכרעת דלא בעינן דם גבי קוץ. ושוב מצאתי שכתב רש"י בתוספת' (בדיון) [כדיון] מחט כך דין קוץ וכיוצא בו דבכולהו בעינן קורט דם. זהו לשונו.

ואם²² שטפו הכרס במים [או]²³ מלחהו עד שלא נמצא המחט, מספקא לי אי אמרינן דלמא הוה שם קורט דם כדאמרינן פרק אין מעמידין (ע"ו ג ב) גבי עורות לבובין יש עליו קורט דם אסור ומסיק לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אימא מלח העבירתו, ולא חילקו בין מלח מרובה למלח מועט, או דלמא תלינן לקולא כדפסקינן בהלכה דהריאה (מט א) מדתלינן בזאב אע"ג דאתילדא בה ריעותא. וזה צריך עיון. אבי העזרי.

אלף וקכ"ח

שאילת הרב ר' אפרים בר יצחק לאבי מרי

אשר הזקקתני להביא ראיות על החלב שהוא אסור כמדומה אני שעליך להביא ראיה שהוא מותר. ואי משום כח הדיחירא עדיף, קרא ומתנית' ושמתתא מסייעין לי, קרא את כל החלב אשר על הקרב (ויקרא ג ב) ומשמע שאינו מכ"ו) סה שהמכסה כבר

20 נדצ"ל בעי (היינו ר"ש בן חפני).

21 וא"כ הדם בעינן לגלווי דקודם שחיטה אירע ולא לגלווי דניקב מעבר לעבר, וא"כ גם בקוץ שניקב מב' צדדים ניבעי דם וכו', דעתי מכרעת דלא בעינן דם גבי קוץ (היינו בניקב מב' צדדים) וכו'.

22 עיי' טור סי' מה שהביא לר"פ (הג' סמ"ק סי' רא) שאוסר בשניקבה מב' צדדין, וב"י וב"ח הביאו לתשו' הרשב"א (סי' רג) שאוסר אף במצד אחד. 23 או"ז.

1 בסימן זה מבוארת מחלוקת רבינו אפרים ורבינו יואל על חלב שתחת הפריסה (אחר שמסירים חלב שעל הכרס יש קרום על הכרס ותחת אותו קרום יש חלב דבוק לכרס. לשון הג"א פ"ג סי' ל). וכל הסימן הובא באו"ז סי' תיג ולקה שם בכמה וכמה דילוגים ושיבושים, (וגם בספרנו נפלו דילוגים ושיבושים שהגהתים מאו"ז, ואת שהגהתי מאו"ז הסגרתה בסוגריים מרובעים ללא הערה, אך לא ציינתי מה חסר או גשתבש באו"ז). ומכאן, בעיקרו, גם במרדכי רמז תרכג (וצ"ל שם בראב"ה סי' א' וקכת. כ"ה במרדכי כת"י), ובהגמ"י מאכ"א פ"ו (ובמקום באביאסף

נאסר מן המכסה את הקרב (ש) דהיינו פרישה ומן ואת כל² מרבה חלב הקיבה. וכוף
 אונקד ושמע אם שעל הקרב מותר מפני שאין פרישה כמו שאמרת היכי מרבה (מלאכול)
 [מואת כל]³ את החלב שעל הדקין ושעל הקיבה הלא גם שם אין פרישה במקום שהוא
 בעי גרידה, ועד שהוא מרבה חלב שעל הדקין נרבה חלב שעל הקרב עצמו ואמינא
 קרא לחלב שעל הקרב איצטריך ומאיכא תיתי לן לרבות חלב שעל הקיבה ושעל
 הדקין, הא למדת שכל מה שעל הקרב ממשמעותיה דקרא משמע שהוא אסור אפילו
 אותו הדבוק בו ממש, ומשום הכי אייתר ליה ואת כל לרבות חלב שעל הדקין וחלב
 שעל הקיבה, ואשר אמרת שלא הצריכו חכמים (צג א) גרידה כ"א ריש מעיא באמתא,
 אם היו יודעין רבותינו שאתה עתיד לומר שתוק עד שאדרוש⁴ היו מפרשים לך שגם
 שעל הקרב צריך גרידה, ועוד שאינו צריך גרידה שהרי הוא נקלף בידיים, ואני הראיתי
 כנתא⁵ בליל שישי לכל קהלינו שהוא נקלף כולו מן הקרב. ועוד תמה על עצמך השתא
 אותו שהוא דבוק לריש מעיא שהוא צריך גרידה בסכין אסור, כש"כ אותו שהוא נקלף
 מן הכרס. ופירוש חלב המכסה את (החלב) [הקרב] שהוא תותב קרום ונקלף (פסב ב),
 כלומר, מה חלב שעל הקרב תותב, היינו מכסה שהוא פרישה, קרום היינו שתחת
 המכסה והוא על החלב הנקלף, ונקלף זהו חלב שתחת לקרום הדבוק לכרס, אף כל
 מקום שהוא תותב וגם יש בו קרום וגם יש בו נקלף הוא אסור. והיינו דפליגי (ש)
 בקיבה שיש קרום ונקלף ואינו תותב. ריש מעיא למעלה הוא תותב שהוא דבוק לחלב
 המכסה את הקרב ובמקום שהוא בעי גרידה אע"פ שאין תותב הואיל והוא נקלף אסור
 הוא, וכש"כ שעל הכרס שבעי גרידה שהוא נקלף כדי שלא ישאר מן הנקלף כלום.
 ואתה שאתה מפרש תותב קרום ונקלף [הכל על הפריסה, לדבריך אין אסור על
 הכרס כי אם הפריסה, אם כן מהו קרום [ונקלף], לא היה לו לומר אלא מה חלב
 המכסה שהוא תותב. ועוד קרומין למה מסירין שתחת המכסה⁶. ועוד תניא בת"כ
 (דבורא הנרבה רפ"ד) יכול חלב שעל הדפנות ת"ל חלב המכסה את הקרב, [הל"ל יכול
 לחלב שעל הקרב [ה]דבוק לו ת"ל המכסה את הקרב] ואמאי נקט את הדפנות, השתא
 חלב הקרב מותר כש"כ חלב הדפנות. הא למדת שפשוט לכל ישראל שאסור כולו שעל
 הקרב. ועוד קרום שעל הסחול אמרינן (צג א) שעל הדד אסור וענוש כרת, ומפרש
 רבינו שלמה (ר"ה חות) מפני שבדבוק לחלב ולכרס, אלמא שחלב הדבוק לכרס אסור

צ"ל שם באבי העזרי א' וכסה. כ"ה בהגמ"י כתי' והוצאת הר"ש פרנקל), ונזכרה מחלוקת זו
 גם בס' אגודה (הו"ד בב"י סי' סד) וכתב שבערפורט נוהגים לאיסור כרבינו אפרים ובשאר
 קהילות נוהגים להתיר. ובשו"ע סע' ט פסק כרבינו אפרים. ועיין לעיל עמ' ע הערה 3. ועיין
 באורך בהעמ"פ ויקרא סי' סח אות ד ובתוע"ר ליראים סי' מז אות ח ובזר זהב לאו"ה
 כלל כ סי' טו ובאבן שלמה לראב"ן דקכ"ג ע"ג שנו"ג בדברי ר"א ור"י.
 2 ר"ל דר"ע יליף (דף מט ע"ב) ואת כל להביא חלב שע"ג הקבה (כ"ה בס"י הראב"ד לת"כ),
 ועי' רש"י הוריות ז ע"ב ד"ה כיון.

3 מרדכי

4 לשון הברייתא בתו"כ פ' תזריע פרק יג אמר ליה ר"י הרי את אומר לכתוב שתוק עד שאדרוש.

5 באו"ז, "עתה" במקום, "כנתא". ולכאורה כצ"ל.

6 עיין ב"י שכתב דמשמע מהמרדכי (שהעתיק מכאן) דקרום אסור לכ"ע.

שאפילו קרום שעל הטחול אסור בגינו. ועוד אפילו אותה (שעל) [שאינו על] הדר אסור משום הרחקה⁷ ואתה לא תעשה [הרחקה] אפילו לחלב הדבוק לכרס. ועוד הא דאמר רב (טט ב) חלב טהור סותם פי' ר"ש חלב שעל הדקין ושעל הכנתא, מכלל שעל (הכנתא) [הכרס] אסור ואפילו הדבוק לכרס ואינו סותם משום דלא מהדק שפיר שהרי נקלף הוא. ומדקא בעי (שט) על חלב חיה על כרחין על הדבוק לכרס בעי דאי על הפרישה פשיטא דאינו סותם שהרי אינו דבוק כלל. הא [למדת] שהדבוק גמי לכרס אסור. ועתה אתה הרואה בעיניך מה מנהג קדמוניך אם טוב ואם רע. ואני העמדתי ר' יהודה הלוי ואמרתי לו מה אתם אוכלים מן החלב שעל הכרס, והראה לי חלב הדבוק לכרס עד הטחול אנו אוכלים ומה שמצד הטחול (הנחת) [ותחת] הטחול אע"פ שהוא דבוק לכרס אמר הוא אסור. אמרתי לו מה נשתנה זה מזה הלא אין בין זה לזה אלא כמלא אצבע ושניהם דבוקים לכרס ואינה פרישה, מה ראתם לאסור זה ולהתיר זה. וגם הטבחים היו מראין עד כאן. [אסור]⁸ ועד כאן היה מותר אע"פ ששניהם על הכרס ודבוקים לכרס. אמרתי (להקל) [לקהל]⁹ על אילו אתם סומכים שמראים באצבעים ע"כ אסור ע"כ מותר. והודו לדברי ותהו על הראשונות.

ואני ידעתי כי המורים ראו בשאלתות דרב אחאי (פ' ויקרא סימן טח) שאמר חלב המכסה את הקרב זהו הפרישה וזהו חלב שעל המסס ובית הכוסות¹⁰ ומאי [שנא] מ[שאר] חלב שעל הכרס מפני שהוא תותב. והם סברו מדקאמר שאר חלב שעל הכרס מכלל דשאר חלב מותר. וחלילה חלילה, הגאון לא בא אלא לפרש אמאי א"ר יהודה אמר שמואל חלב המכסה את הקרב¹¹ זהו שעל המסס ולא אותו שעל הכרס ופי' משום שהוא תותב דהיינו מכסה, וסבירא ליה שעיקר קרב הוא המסס ובית הכוסות ומיהו כל החלב שעל הכרס אסור. דאי לא תימא הכי אלא דוקא שהוא אומר זהו שעל המסס וביה"כ, א"כ שעל הכרס אפילו על הפרישה מותר ובהא מודית שהוא אסור, הלכך על כרחין הכי הוא כדפרי.

ואשר אמרת אדם דן ג"ש להעמיד תלמודו (ירוש' פסחים פ"ו ה"א), זהו תלמודו דוקא ולא מנהגו. ומה שכתבת כל הלכה [שהיא] רופפת ראה [היאך] הציבור נוהג (ירוש' פאה פ"ז סה"ח), הציבור נוהג¹² אמת כי אינה רופפת כ"א לכם. וראו היאך נוהגין בצרפת וברומי ובלומברדייא ובמלכותינו בדלים מחלב הכרס ועונשין עליו כרת כדין תורה. וטוב להודות לה' ועל האמת. אפרים בר' יצחק.

7 הובא בב"י סד"ה קרום. 8 מסברא.

9 באו"ז: את הקרב זהו חלב שעל המסס וביה"כ. בשאלתות: את החלב המכסה וגו' הדא היא פריסותא ואת החלב אשר על הקרב היינו שעל המסס וביה"כ. וכן בגמ' חלב שעל המסס וביה"כ וכו' וזהו חלב שעל הקרב.

11 בגמ' ובראשונים (וכן להלן): חלב שעל הקרב. וראה הערה דלעיל.

12 הציבור נוהג — ליתא באו"ז ואולי נכפל בט"ס.

[תשובת רבינו יואל]

התחלת לפרש (מחלב) [מה חלב] המכסה את הקרב תותב היינו מכסה שהוא פרישה, קרום שתחת המכסה והוא על החלב הנקלף, ונקלף זהו חלב שתחת הקרום הדבוק לכרס, אף כל מקום שהוא תותב וגם יש בו קרום וגם יש בו נקלף הוא אסור, והיינו דפליגי (פס ב) בקיבה שיש קרום ונקלף ואינו תותב. ולפירושו היאך נפרש כל תותב קרום ונקלף גבי ריש מעיא (צג א) (וכן) [וכי] יש תחת התותב קרום וכן תחת הקרום חלב הנקלף כמו המכסה את הקרב¹³, והא כל הני שלשה בעינן יחד דהא דמכשירין חלב הקיבה משום דאינו תותב אע"ג דקרום ונקלף הוא, דלא מצית אמרת או או קתני דא"כ חלב הקיבה אמאי שרי למאן דשרי, שאם כפירושו שאתה מפרש נקלף כלומר שהחלב נקלף ואינו דבוק יפה, הנה חלב הקיבה שאינו נקלף דהא נדבק בחוזה, שאם אינו דבוק בחוזה אמאי סותם, דגרסינן בהדיא (ג א) אינהו מיכל אכלו ליה אנן מסתם נמי לא סתים לן כדין חלב טהור, אלמא דדבוק הוא בחוזה. וליתתה לפירושך מהכא. ועוד לר' ישמעאל היאך תפרש מה חלב המכסה את הקרב קרום ונקלף אף כל וכו' [לפירושוך הל"ל מה חלב שתחת הפרישה הדבוק לכרס יש לו קרום עליו והוא נקלף עצמו מתחת הקרום אף כל וכו'] דהא לר' ישמעאל לית ליה תותב ואמאי נקט עיקר הדרשה מן החלב המכסה את הקרב דהיינו פרישה, הלא לדבריך אין בפרישה כ"א תותב, ואינו קרום ונקלף כי אם מה שתחתיו, והלשון משמע שכל שלשתן הן בפרישה ולא כפירושך]. ומאחר דעל כרחין אפרישה קאי, וכי הפרישה נקלף הוא הלא בלא קליפה נפרדת שאינה דבוקה לגמרי, וקליפה משמע שדבוק קצת. ואם תפרש מה חלב המכסה קרום ונקלף דקאי אחלב הדבוק לכרס ואקרום שעליו, א"כ (למה) [לא] איירי קרא לגמרי בחלב הפרישה ומנלן דאסור הלא אינו קרום ונקלף כמו שכתבתה. וכי מעיינת בפ"י רבינו שלמה [פ"י] שכולן בחלב המכסה את הקרב, (ופי') [דפירש] קרום ונקלף הקרום מעל החלב שאינו אדוק בו כ"כ, משמע הפרישה הוא התותב ותותב עצמו יש לו קרום ואותו קרום נקלף מעל החלב של תותב והיינו נמי חלב הקיבה שנקלף הקרום מעל החלב מיהו הוא בעצמו דבוק בחוזה וסותם. ומה שאמרת למה מסירים קרום שתחת המכסה, זהו מפני שחלב הקרב המכסה שוכב עליו כאשר פירש רבינו שלמה (ג א) גבי דאייתרא שמותר לבני [ארץ]¹⁴ ישראל והיו מקמצין מפני שחלב הקרב שוכב עליו. ומה שהבאת מפ"י רבינו שלמה אהא דאמר רב חלב טהור סותם (פס ב) כגון של כנתא, מכלל שמה שעל הכרס כולו טמא ואפילו הדבוק שהרי נקלף הוא ואינו סותם, וכתבת ועוד מדקא בעי חלב חיה מהו על כרחין על הדבוק לכרס בעי דאי על הפרישה הרי אינו דבוק ופשיטא דאינו סותם, תימא אדמייתית מפ"י רבינו שלמה עיין בסוף דבריו שפירש חלב טמא אינו סותם כגון כרס או המסס שניקב וחלב המכסה את הקרב [סותמן] אינה

13 משמע דס"ל לרבינו יואל דריש מעיא אסור משום דתותב קרום ונקלף הוא. וכן איתא בשאלתות ריש ויקרא. ועי' רש"י מט ב ד"ה אף כל. ועי' בעזרת כהנים לתו"כ דע"ז סע"א שפ"י דברי השאלתות כדברי רבינו אפרים (בתשובה הבאה), שכוונתם שנחשב כתותב. 14 מסברא.

סתימה לפי שאינו חיבור אלא תותב, אלמא דוקא תותב הוא חלב טמא, שעל הכרס ושעל ההמסס וכל השאר מותר. ואשר תמהת על חלב חיה, תמה על עצמן הא דאמר דב נחמן (שם) חלב העשוי ככובע אינו סותם ואמרי לה טרפשא דלבא, הא אינו דבוק לא ללב ולא לריאה פשיטא דאינו סותם, אלא מאי אית לך למימר כגון ע"י סידכא, ה"נ ע"י סרכא. ותו מדקא מני (צ א) שלשה קרמי ולא קא מני להא קרמא הדבוק אל הכרס ש"מ שהוא [מותר] אלא שהחמירו¹⁵ על עצמינו מפני שהמכסה שוכן עליו וזה¹⁶ הקרום שוכן עליו חופה אותו חלב הדבוק לכרס והוי חיפוי בשר כאשר כתב רבינו שלמה (שם) ופסק שקרום שמתפשט בכל הכסל שאסור משום חלב ותחת אותו הקרום יש חלב ובארץ אשכנז נוהגין בו התר וגם בעיני נראה דחיפוי בשר גמור הוא. ותדע שכן הוא מדנקט (שם) חלב שעל המסס וביה"כ אסור ועגוש כרת וזהו חלב שעל הקרב, וזהו ודאי דבוק לכרס הוא והאי הוא דאסור כמו שפירש בקונטרס (שם ר"ה המסס) ולא זהו עיקר החלב המכסה את [החלב] [הקרב] שקורין טייל"א שהוא תותב קרום ונקלף אבל שוליי¹⁷ אותו החלב המכסה את הקרב דבוק לחלב שעל המסס וביה"כ דינם [שוה]. ועיין¹⁸ ותמצא שאותו חלב הדבוק לכרס אינו¹⁹ דבוק לחלב המסס ובית הכוסות לגמרי, ואי סלקא דעתין חלב הדבוק אסור אמאי איצטריך למנקט חלב הדבוק להמסס וביה"כ, כש"כ הוא דאסור דהא דבוק בו התותב²⁰, אלא ש"מ דדוקא הוא אסור אבל השאר הדבוק בו מותר הואיל דמחופה הוא. ותו מדנקט בפ"י ר"ש ולא זהו עיקר החלב המכסה [את הקרב] שקורין טייל"א וכו', מכלל דסבירא ליה מה שתחתיו שהוא מותר. וכי שכיבנא נפקי קדמוני לוחי דמתרצנא שמעתתא ומתניתא אליבייהו. ותו בהלכה דריאה שניקבה (מט א) מיייתנן מ"ש מדתנן מחט שנמצא בעובי ביה"כ, ופי' רבינו שלמה בסוף הכרס שקורין פנצ"א יש בו שעשוי כעין כובע ושפת דופנו כפולה שתי דפנות אדוקין זו בזו ושומן (מחברתה) [מחברין] שקורין דובליין, מדקרי ליה שומן אלמא ס"ל שמוחר, וכתב בהלכה (שניקב) [דניקב חלב] [מה ב] בקנה הלב חלב (שעשוי) שעל גבי הדפנות, כל חלב מקרי חלב בין טמא בין טהור ושומן אינו אלא לשון (טהור) חכמים כגון גבי שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן וכו'.

15 ע"י לעיל הע' 6.

16 באו"י: וגם הקרום חופה אותו וכו'. וכצ"ל. (ור"ל שהקרום חופה את החלב וכו').

17 כ"ה ברש"י שבדק"ס.

18 כ"ה באו"י. אבל תיבות, "דינם שוה" ליתנייהו ברש"י וא"י להלמם. ונראה שהנוסף מאו"י מיותר, וצ"ל, "המסס וביה"כ. דו"ק ותמצא וכו'".

19 עד תיבת, "אמאי" חסר באו"י. ונראה שצ"ל אינו דבוק לחלב (— שעל הקרב) כהמסס וביה"כ וכו'. (וכן יתכן לקרוא בדוחק בכתה"י).

20 ע"י לקמן ס"ע קסז שהשיב ר"א על זה דהדבוק אסור מצד עצמו ולא מחמת שדבוק לתותב.

תשובת הר' אפרים בר יצחק

ויואל אלוה (וירבנו) [ויזכני] ²¹ לדבר עמך פה אל פה להרים מכשול מדרך עמך על החלב המכסה את הקרב ואת חלב להכין ²² נכונה אמונה ותבונה. חביבי הקשה על פירושי איך תמצא על הדקין תותב קרום ונקלף. תשובה, ולפירושוך מי ניחא וכי יש מכסה על הדקין כעין פרישה כמו שיש על הכרס, ועוד אותו חלב שעל הדקין אינו נקלף שהרי בעי גרידה בסכין ואם היה נקלף אמאי בעי גרידה, ותותב שעל הכרס אינו דבוק כלל הרי אינו דומה כלל לחלב שעל הדקין (והיינו) [והיכי] מרבה חלב שעל הקרב מתותב. אלא על כרחין האי דקא מרבה חלב שעל הדקין לאו מחלב המכסה מרבה ²³ אלא מכל [ה]חלב אשר על הקרב דדקין שסמוכין לכרס בריש מעיא באמתא [קרוין] קרב, וכן שעל המסס וביה"כ גמי מפני שקרויין קרביים, ולא בעיא דומיא דמכסה אלא מכל חלב אשר על הקרב איתרבאי. אבל [קיבה] יש לה שם בפני עצמה ואינה קרויה קרב כלל, ומשה אצטריך לרבות חלב שלה דומיא דחלב המכסה הואיל ופרטו הכתוב מכלל כל חלב ופי' המכסה את הקרב דומיא דהני יש לך לרבות במקום אחר שאינן על הקרב כגון קיבה ודדמי לה. אבל היכא דאקרי קרב לא בעי תותב קרום ונקלף.

ואשר כתב חביבי לר' ישמעאל הוה ליה למימר מה חלב שתחת הפרישה קרום ונקלף וכו'. תשובה ²⁴, קשיא לך, דאתה מפרש הכל במכסה, הואיל וכלהו תלתא אתנייהו בפרישה תותב קרום ונקלף ולשון מכסה משמע לך לשון פרישה, מה ראה ר' ישמעאל לומר קרום ונקלף ולא פרישה והלא עיקר מכסה זהו פרישה וזהו תותב וא"כ אמאי לא בעי תותב אלא קרום ונקלף, מ"ש דתותב לא בעי וקרום ונקלף בעי. בשלמא לדידי דאמינא בג' מקומות יש חלב בכרס, פרישה וקרום ותחתיו נקלף, היינו דקמפלגי ר' עקיבא ור' ישמעאל בפירושא דקרא, ר' עקיבא מפרש המכסה את הקרב זהו תותב דהיינו פרישה [ו] דומיא דהכי אסר בשאר מקומות דאיכא קרום ונקלף תחתיו גמי אסר, ואם אין קרום [ונקלף] מיהו הוא תותב אסור שזהו עיקר. ור' ישמעאל סבר המכסה אין זה תותב אלא אפילו קרום ונקלף גמי מכסה קרוי דכל מקום שהוא נדבק חלב וקרום התם הוא מכסה מקומו. ומשום הכי חלב שעל גבי הקיבה הואיל ואיכא קרום ונקלף אסור. ומזה אל תסור. ועוד אותיבך על פירושוך מה ראו ר' ישמעאל ור' עקיבא

21 מסברא. והמליצה ע"פ איוב ו ט ויואל אלוה וידכאני.

22 אולי צ"ל ואת הלב להבין. וכל הפתיחה חסרה באו"ו.

23 עיין בדק"ס שיש נוסחאות בגמ' ואת החלב המכסה את הקרב ואת להביא חלב שע"ג הדקין (ואפשר שכלפי גירסא זו מתכוון רבינו אפרים). ועיין הוריות דף ג ע"א דחלב הדקין והקבה מתרי קראי נפקי, ובתוס' הרא"ש שם פי' דחלב הדקין ילפינן מאת כל החלב אשר על הקרב (כלפנינו בחולין מט א) וחלב הקבה מאת החלב המכסה את הקרב (לפנינו גם בדרף מט ע"ב: את [כל] החלב אשר על הקרב, אבל גי' הרא"ש באו"ו ר"ס תיג ובדק"ס). אבל בגהש"ס שם כ' דלרש"י שם צריך לגרוס חלב הקרב וחלב הדקין, וכן הגירסא שם דף ז ע"ב.

24 בכת"י הוכפל כאן מ, ולפירושוך מי ניחא" עד, "החלב אשר על הקרב".

ללמוד יותר מחלב המכסה את הקרב היה להם ללמוד מחלב שעל הכליות או מחלב שעל הכסלים דהתם נמי תמצא באותו חלב של כליות תותב קרום ונקלף כפירושך. בשלמא לדידי אין שם חלב נקלף תחת הקרום ומש"ה לא ילפי מהתם לקולא אלא [מחלב שעל הכרס ולאסור אפילו] חלב הנקלף תחת הקרום, אלא לדידך קשיא. ועוד כתבת (י) קרום שתחת המכסה חומרא בעלמא אתם נוהגים בו מפני שהחלב שוכן עליו והבאת (י) ראייה מדלא מני ליה (צג א) בהדי תלת קרמי דחלב. תשובה, דא תיבותך, תימא על עצמך מה נשתנו אלו הקרומים שתחת הכליות והכסלים מזה הקרום שתחת המכסה ולמה אילו אסורין. וזה היה [לך] להבין ולדעת [ו] אחרי כן לכתוב. ועוד פקח עיניך וראה דקא פריך (ס) כליות אכליות וטחול וטחול ומשני טחול אטחול ל"ק כאן כנגד הדד, ופירוש משום שהחלב שוכן עליו חייב עליו כרת, כליות אכליות לא קשיא הא בעלאי הא בתתאה, עליון שתחת החלב חייב [עליו כרת] משום שהחלב שוכן עליו ותחתון אסור מדרבנן, על כרחיני הני תלתא דקא מני אותן שאסורין מדרבנן אבל אותן שחייב [עליהן] כרת אינו מונה ומשום הכי אינו מונה קרום שתחת הפרישה שחייב עליו כרת כדפרישית. ואתה אומר משום שחלב הקרב שוכן עליו אין בו אפילו איסורא דרבנן, הרי אין עליך לדון כלשונך כי אין בו ממש.

ואשר נתלית ברבינו שלמה שאמר (ס) בחלב שעל הכסלים חיפוי בשר גמור הוא, דו"ק אמר בחלב שבכסלים, כמו שאומ' בגמרא ולא שבתוך הכסלים, כדאמרינן נמי (ס) ולא שבתוך הכליות משום דבשר חופה אותו ולא משום קרום, דא"כ חריץ שעל הכליות יהיה מותר לדבריך שהרי קרום חופה אותו, אלא על כרחיך חיפוי בשר הוא שבתוך הכסלים ושבתוך הכליות ולא חיפוי קרום כדאמרינן חלב שהבשר חופה אותו מותר, ולא אמרו שהקרום חופה אותו²⁶. וכשהוא מונה ולא שבתוך הכסלים ולא שבתוך הכליות, לדבריך היה [לו] לומר ולא שבתוך הכרס, אלא ש"מ שהוא אסור והאוכלו בכרת. ואשר כתבת פי"ה²⁶ שעל המסס וביה"כ אינו תותב אלא שהוא דבוק לתותב שעל הכרס, [ו] מש"ה מרבה ליה ואסור, ומכאן אתה דן הא שאר מותר שאם היה על הכרס אסור כל שכן שעל ההמסס, כל מה שאתה [מביא] רא(ו)יות הם הוויות לפירושך ולמדרשך, תשובה²⁷, הואיל ופי' רבינו שלמה שעל ההמסס וביה"כ אינו תותב קרום ונקלף ומש"ה מרבה ליה שהוא דבוק לתותב, השתא (דיו) [דון] ק"ו לאידך גיסא, השתא אותו שאינו על הכרס מרבה כש"כ אותו שעל כרס עצמו יש לך לרבות הואיל וקרא מרבה מסתברא הוה טפי לרבות שעל הקרב עצמו מאותו שחוץ לקרב. בשלמא לדתי דאמינא אותו שעל הכרס בכלל קרום ונקלף הוא ואסור משום מכסה את הקרב לר' ישמעאל כדאית ליה ולר"ע כדאית ליה, מש"ה אייתר את כל החלב לרבות אפילו חוץ לכרס דהיינו המסס וכל דדמי ליה, אלא לדידך אדמרבה חוץ לכרס ירבה שעל הכרס עצמו. ואותו הגאון (שאי"תות ס' ויקרא) שכתב מאי שנא מדכולא כריסא לא עלה

25 ע' רש"י שם ד"ה ובלובן ובאוו"ז ס' תמח בשם ר"י שירליאון וברא"ש בפירקין ס' ב שהקשו מאי שנא מחיפוי בשר.

26 נדצ"ל פיר"ש. 27 כן הפיסוק בכתה"י.

על לבו (להיטיב) [להתיר], אלא מלתא דר' עקיבא מפרש מה ראה ללמוד מן החלב המכסה שהוא תותב ומשאר חלב שעל הכרס אינו לומד ומפרש שהוא תותב. והיאך עלה על לב הגאון להתיר, שהרי כל הגאונים מבבל הן ובתרייהו אנו נוהגין בכל דברים וחלב הקיבה בבבל אוסרין אע"פ שאינו תותב. [א"כ ע"כ חלב שעל הכרס נמי אע"פ שאינו תותב] הוא אסור, דמאי שנא חלב שעל הקיבה דמרביית מחלב המכסה אע"פ שאינו תותב, אדרבה יותר מסתברא לרבות חלב שעל הקרב עצמו שהרי חלב הקיבה אינו דבוק לתותב כלל אלא שמרבה מן הפסוק וכש"כ ש[על] [ה]כרס עצמו. ואיני יודע מה ראיתם אתה ואבותיך להתירו, ואין לך ראייה אחת להתיר אלא שאתה סותר ראיתיי בדבר שאין בו ממש כאשר הראיתיך. ואני לא הייתי צריך ראייה לאיסור כי אם לך יש להביא ראייה להתיר ואין לך על מה לסמוך. ואבותיך יצאו לקראתך ויאמרו לך נחנו פשענו בשוגג ואתה מותרת ועומד. [אפרים בר' יצחק].

השיב הרב אבא מרי

אני הקשיתי לפירושך איך נמצא על הדקין תותב קרום ונקלף, ואמרת ולפירושי מי ניחא וכי יש מכסה על הדקין כעין פרישה כמו שיש על הכרס. תמהתי, אם היה ממש כעין חלב הכרס לא איצטריך קרא לרבוויי. ולפירושי ודאי ניחא דיש מכסה בראשם שעל הדקין כשיוציאין מן הקיבה מה שאין כן בקיבה, ומשום הכי אצטריך לרבות. וכן פ"י רבינו שלמה (פ"ט ב"ד תותב). ומה שאמרת דעל כרחין הא דקא מרבה חלב שעל הדקין לאו מחלב המכסה מרבה אלא מכל [ה]חלב אשר על הקרב ואע"פ שאינו תותב, א"כ היאך נפרש מה חלב המכסה את הקרב תותב קרום ונקלף אף כל וכו', אף כל לאתויי מאי דהא קיבה ודקין אין בו תותב קרום לדבריך. ומה שאמרת שהדקין קרויין קרב וכן המסס וביה"כ ולא הקיבה, אין אלו אלא דברי גביאות. ועוד מדקא מרבה ר' עקיבא מכל חלב אשר על הקרב חלב הקיבה, ש"מ דקיבה אקרי קרב לר' עקיבא. ואין לקנתר על זה דר' ישמעאל אינו תופס בסימנן כי אם קרום ונקלף ולא תותב כר' עקיבא דהכי קיבל מרבותיו דבר זה לחומרא אבל [לפרש] [לפירוש] מורי לא איירי כלל ר' ישמעאל בתותב שהוא מפרש המכסה אין זה תותב ומגלן דאסור. והא דלא ילפינן מחלב הכסלים והכליות משום דקרא נקט ברישא חלב המכסה ילפי תנאי למלתייהו מהתם. והא דאמרת²⁸ שהקרום שעל הכרס מותר אלא משום שחלב המכסה שוכן עליו, היינו טעמא דיונק ודבק אל בשר הכרס ומופרד מהמכסה. למעוטי הנך תלתא קרמי משום תרבא (שדבוקה) [שדבוקין] ממש לחלב הלכך יש מהם שאסורים אף מדאורייתא ותלתא קרמי דמני אפילו אותן שהן דאורייתא מני, ופ"י חמשה קרמי חמשה מקומות יש שיש (בו) [בהן] משום קרומים יש מהם דאורייתא ויש מהם דרבנן דהא הני [ד]מדאורייתא מני כאן ולא כדבריך.

28 צ"ל דאמרת, או: דאמינא (בתשו' רבינו יואל הראשונה).

וסוף דבר על חנם אתה בא לסתור דברי אלקים חיים. והרב ר' יצחק בר משה נתווכח עמי באלו דברים ואמר כי זיהו גברא רבה ר' יצחק בביהם חזן והיה מתיר אותו השומן שטמון ממש בכפלי הכרס כמו סמוך להמסס שבשר הכרס יש משני צדדין אבל המגולה לא. וכן היה מעיד אותו הגאון מפי גאוני עולם להתיר²⁹. ולא ידענא מאי חילוק יש בדבר. וגם הוא לא היה מפרש תותב קרום ונקלף כפירושך. [י ו א ל ב ר' י צ ח ק ה ל ו י].

השינוי הרב ר' אפרים

מה שכתבת לדברי ר' ישמעאל מנלן דתותב אסור, הלא כתוב בהדיא המכסה [את] הקרב והשתא שאינו תותב אסור כש"נ; תותב. ואשר כתבת דה' קרומי מני יש מדאורייתא ולא כדברי א"כ למה אינו מונה קרום של כרס שהוא דאורייתא כדקתני קרום ונקלף והוה ליה למימניה ששה מקומות בקרומין. ואתה אומר שאני סותר דברי אלקים חיים, חיי שעה [הם] לאוכלי חלב הכרס. ואני לא באתי אלא להתרות בך שלא תאכל ותאכיל אחרים פן יטפח הכרס על פניך לעתיד לבוא. והנה בארץ כנען יש חכמים מחוכמים ואין אוכלין אותה, והואיל ואתה שומע כן תשכיר רץ לצרפת ואם יתירו לך תאכלנו אחרי כן. [א פ ר י מ ב ר' י צ ח ק].
עיי' בסוף יא דפי' תשובת³⁰.

[אלף וקכ"ט]

על הנפולה שבקולוניא

בי דינא שריא הוא חביבי ר' זואלתיאל דבריך סותרין זה את זה מתחילה כתבת לאחר נפילה שאלו את פיך מה לעשות כי לא עמדה וציויתיה להשהותה מעת לעת, אם כן חקרת שהיית נפולה גמורה והיית צריכה בדיקה ובדקה ציר נאמן וגם אתה

29 באו"י: מפי גאוני לותיר.

30 בסוף סימן אלף וקמא. (ועל אף שהלשון הוא כפיה"נ לשון ראבי"ה, וגם מניין הדפים בכתה"י מדוייק — הרמיהו כתובה בדף שפ"ב והתשובה הנרמזת בדף שצ"ב — הרי ברור מפאת השיבושים שבכתה"י שכת"י דידן אינו כתיבת יד רבינו, אלא שהמעתיק שינה וכתב, "י"א" לפי צורת כתיבתו או שהעתיק דף על דף ממש.

1 ברוקח סי' שפז איתא, פעם אחת הוליכו בהמה על דף שעל המרתף והחליקו רגליה האחרונים ונפלה במרתף ולא עמדה ולא הלכה ושהתה מעת לעת ונשחטה ופירכסה ובדקו השדרה ובני מעיים ולא היה בה שבר ואף (צ"ל ואך) קרום המוח לא בדקו. ואבא מורי ה"ר יב"ק החיר. וכן אמר כלל בנפילה, נפלה על מתניהו כשירה מהנהו דיכרי דגנבי גנבי אבל נפלה על צלעותיה חוששין. פשטה יד לעמוד אפילו לא נומדה אינה צריכה שהייה כי אם בדיקה והיכא דלא נפלה על ראשה] צריכה בדיקה בכל החלל ובריאה ובלב ובצלעות ובבני מעיים ובחוט. ולא בסימנין דקשין ולא בקרום של מוח שהרי על הצלעות נפלה ולא על הראש. דגבי דרוסה דארס קלי צריך בדיקה מכסא דמוחא, אבל על השדרה יברוק בחוט מההוא דשלים חוטרא עד פלגא [ואי אית ביה קיטרי. ולעולם לא צריך חוט לברוק אם לא תתפול על צלעותיה או על השדרה.